

Ukrajina a EU – členství, či partnerství? Česká perspektiva

David Král

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM

1. Úvod

Česká republika patří stejně jako ostatní nové členské státy Evropské unie ke skupině zemí EU, které nejsilněji podporují příští rozšiřování EU. Tato podpora prochází napříč politickým spektrem i veřejným míněním. Podle posledního průzkumu veřejného mínění Eurobarometer podporuje další rozšiřování až 65 % české populace. Explicitní rétoriku zaměřenou proti rozšiřování nemá ve svém programu žádná z politických stran zastoupených v parlamentu. Tuto silnou podporu lze vysvětlit nejen tím, že čeští občané chovají dosud relativně čerstvé vzpomínky na přistoupení samotné ČR k EU a uznávají význam politiky rozšíření EU pro vytvoření stabilního a demokratického prostředí, ale také tím, že upřímně věří v potřebu překonání rozdělení Evropy vzniklého po studené válce a v právo nečlenských zemí EU na tutéž stabilitu a prosperitu, jež změnila středoevropský region k nepoznání.

Komplexnější obrázek si však lze utvořit, pokud se podíváme na jednotlivé kandidáty. Zatímco relativně prosperující západoevropské země (Švýcarsko, Island, Norsko) a Chorvatsko se těší velice vysoké podpoře, chudší země na západním Balkáně, Turecko a Ukrajina jsou na tom výrazně hůř.

Tato kapitola se detailněji zaměřuje na to, jak jsou v České republice vnímány aspirace Ukrajiny – významného východního souseda EU – na přistoupení k EU. Rovněž se pokusí

poukázat na to, jaké faktory mohou určovat český postoj k Ukrajině a jaké stanovisko k evropským aspiracím Ukrajiny nejspíš Česká republika zaujme.

2. České postoje k rozšíření EU se zaměřením na Ukrajinu

Při bližším zkoumání českých postojů vůči „evropské volbě“ Ukrajiny je nutné mít na paměti, že v obecném diskurzu o budoucím evropském rozšiřování tato země nepředstavuje prioritu. Je tomu tak navzdory velice vřelému přijetí, jehož se od evropské politické reprezentace a médií dostalo výsledku oranžové revoluce v prosinci 2004, i navzdory vítězství proevropského proudu při sestavování ukrajinské vlády. Přes tyto zmíněné záležitosti čeští politici vysílali směrem k ukrajinskému politickému establishmentu poměrně vágní signály: v nich se sice na obecné rovině zdůrazňovala podpora politického a ekonomického směřování země, ale chyběly tu konkrétní známky podpory při utváření pevnějších vztahů s EU, jako například „cestovní mapa“ ukazující jednotlivé stupně na cestě ke kandidatuře na členství v EU nebo rozšíření vztahů v rámci Evropské politiky sousedství.

Co se týče veřejného mínění, ve srovnání s jinými zeměmi Česká republika myšlenku připojení Ukrajiny k EU v dohledné budoucnosti příliš nevíta. Poslední dva průzkumy veřejného mínění (Eurobarometer 64.2 a 63.4) dokonce ukazují propad podpory ukrajinského členství v EU; zatímco na začátku roku 2005 podporovalo ukrajinské členství v EU 46 % dotázaných a 45 % bylo proti němu, v červnu 2006 bylo pro přijetí Ukrajiny do EU pouze 40 %, zatímco proti 49 %. Tento trend ostře kontrastoval s postojem veřejnosti ve většině nových členských zemí, zvláště v Polsku (65 % pro, 19 % proti), Litvě (67 %, 14 % proti) či Slovinsku (66 % pro, 27 % proti). V tomto ohledu se české veřejné mínění ohledně Ukrajiny přibližuje spíše vzorcům zaznamenaným u některých starších členských států EU než vzorcům nováčků (např. v Dánsku byl daný poměr 41 % pro, 48 % proti, v Belgii 44 % pro, 52 % proti či ve Francii 38 % pro, 48 % proti).

Nalézt vysvětlení tohoto trendu není jednoduché. Za prvé, podpora ukrajinského úsilí o připojení k EU poklesla i v nových členských státech a v některých případech šlo dokonce o ještě dramatičtější pokles než v případě České republiky. Kupříkladu v Polsku (jež je často vnímáno jako přední obhájce budoucího členství Ukrajiny) se podpora ukrajinského vstupu

snížila mezi jarem a podzimem roku 2005 o celých 11 % (zatímco v případě České republiky to bylo „pouze“ o 6 %). Slábnoucí podpora ukrajinského členství je pravděpodobně možné vysvětlit možnou nedůvěrou vůči budoucímu rozšiřování poté, co Francie a Nizozemsko odmítly ústavní smlouvu, případně rozčarováním z obtížných jednání o rozpočtu EU. Tak či onak je zapotřebí zdůraznit, že se může jednat i o obecnější trend konvergence mezi veřejným míněním v EU-15 a EU-10 (vzhledem ke snižující se podpoře budoucího rozšíření), a nikoli o konkrétní faktory, které by se vztahovaly k případu Ukrajiny samé.

Co se týče českého politického establishmentu, jeho vlažný postoj vůči Ukrajině může částečně pramenit ze zdůrazňovaných vnitřních problémů, jež zavládly v EU v roce 2005 kvůli nejistému osudu ústavní smlouvy a budoucímu osudu EU. Dále lze celou věc vysvětlit tím, že v českém pohledu na politiku rozšíření nepředstavuje Ukrajina prioritu. Česká diplomacie se hlásí ke strukturovanému přístupu k politice rozšíření, jak jej stanovily předchozí závazky EU, a proto se zasazuje o rychlejší postup vzhledem k zemím s jasnou členskou perspektivou (Turecko, západobalkánské země), a teprve pak o řešení případného členství východních sousedů EU (jako např. Ukrajiny, Moldávie aj.). Při porovnávání významu Ukrajiny jakožto strategického partnera pro českou diplomacii se snahou o urovnání vnitřních problémů EU jasně převládne druhý zmíněný faktor. Na váze věci nepřidá, zdá se, ani regionální politika. Ani česká politická reprezentace, ani česká diplomacie nereagují nijak zvlášť nadšeně na opakované výzvy Polska, aby ostatní členské státy EU (a jeho visehradští partneři zvlášť) braly ukrajinské volání po „evropské volbě“ vážněji. Jediný znatelný politický posun z hlediska uznání politického významu oranžové revoluce bylo zrušení poplatků za česká víza pro ukrajinské občany, které přišlo v srpnu 2005 jako reakce na rozhodnutí ukrajinské vlády o zrušení vízové povinnosti pro všechny občany EU. I toto gesto však bylo spíše reaktivní než proaktivní. Polsko a Maďarsko přijaly asymetrický vízový režim (zrušení poplatků za víza) ještě před jejich připojením k EU a většina nových členských států v regionu (jako Slovensko a baltské země) reagovaly stejným způsobem.

3. Obecný pohled české společnosti na Ukrajince a Ukrajinu

Českému diskurzu o Ukrajině, zdá se, vévodí vnímání, které tuto zemi vidí jako zásobárnu levné pracovní síly, zejména v oblastech stavebnictví, výpomoci v domácnosti a prodeje. Ukrajinci jsou pověstní tím, že se do České republiky stěhují za prací, protože je sem přitahují

vyšší platy, kulturní blízkost (díky společným slovanským kořenům ukrajinštiny a češtiny není jazyková bariéra tak velká) a relativně pružné podmínky, díky nimž mohou být uznáni jako tzv. samozaměstnaní (ačkoli legálnost tohoto statutu je sporná a systém bývá zneužíván, což je všeobecně známo). Přítomnost Ukrajinců v České republice je nezanedbatelná; ačkoli oficiální statistiky Ukrajinců s trvalým pobytem v ČR uvádějí číslo kolem 70 000 lidí (včetně těch, kteří již získali české občanství, případně repatriovaných Ukrajinců českého původu, tzv. volyňských Čechů), neoficiální odhady hovoří až o 200 000 lidí. Takové číslo by z Ukrajinců činilo druhou největší komunitu přistěhovalců, hned po Slovácích, kteří se však už od rozdělení Československa těší ve srovnání s ostatními cizinci výsadnímu postavení. Dostupné údaje o postojích české veřejnosti vůči Ukrajincům neskýtají příliš důvodů k optimismu. V průzkumu veřejného mínění, který v březnu 2005 provedlo Centrum pro výzkum veřejného mínění, dosáhli Ukrajinci jednoho z nejhorších umístění mezi sledovanými cizinci – horší známky dostali pouze Turci, Kurdové, Afghánci, Iráčané a Palestinci (v průzkumu se sledovalo 24 národností). Stejně špatných čísel bylo dosaženo i v průzkumu oblíbenosti národnostních menšin v České republice: horší známky dostali jen obyvatelé některých balkánských zemí a Romové.¹

Početná a stále rostoucí ukrajinská komunita v České republice může potencionálně hrát určitou roli nejen v českém vnímání Ukrajinců, ale i v obratu české politiky vůči Ukrajině. Příklady z jiných zemí ukazují, že pokud je přistěhovalecká komunita dobře organizovaná a výkonná, může to mít dopad na utváření politiky hostitelské země vůči zemi původu. Bylo by pravděpodobně příliš ambiciózní očekávat od organizací zastupujících Ukrajince, že budou mít obdobný dopad jako izraelská lobby ovlivňující administrativu či Kongres USA: ukrajinské organizace samozřejmě nedisponují srovnatelnými zdroji a vytváření vztahů se státními institucemi trvá dlouhou dobu. I menší diaspory s menšími zdroji však mohou mít značný vliv, a to i v Evropě, jako například arménské organizace v různých evropských zemích, které s různým úspěchem lobbovaly v otázce otevření přístupových jednání EU s Tureckem (podmiňovaly přitom tento proces uznáním genocidy Arménů ze strany Turecka).

Pokud se tedy ukrajinské organizace v České republice dokážou v budoucnu dostatečně dobře zorganizovat a soustředit na společný cíl, mohly by otázku „evropské volby“ Ukrajiny dostat do centra veřejné debaty. To by však od nich vyžadovalo, aby změnily způsob práce (v

¹ Tento vzorek zahrnoval následující národnosti: Čechy, Slováky, Poláky, Němce, Židy, Vietnamce, Rusy, Ukrajince, občany balkánských zemí a Romy (pořadí podle klesající oblíbenosti).

současnosti se zaměřují hlavně na pomoc ukrajinským spoluobčanům při integraci do české společnosti či na propagaci ukrajinské kultury) a soustředily se na strategičtější, politicky orientované cíle. K tomu však dosud nedošlo. Mnozí Ukrajinci přicházejí do České republiky výhradně kvůli zlepšení své ekonomické situace i ekonomické situace jejich rodin doma na Ukrajině, často ani nezamýšlejí získat české občanství, a tudíž nemají příliš velký sklon zasahovat do české politiky.

Média jako by při referování o Ukrajincích také přijímala za svůj hlavně negativní obraz této komunity. Analýza mediální reflexe Ukrajinců² ukazuje, že mediální pokrytí dané oblasti se nejčastěji zaměřuje na kriminalitu, zejména vraždy a krádeže. V reportážích o ukrajinských dělnících se také často zdůrazňuje nelegálnost jejich zaměstnání, případně nedostatek práce v určitých regionech. Za pozornost stojí i skupina článků, v nichž se termín „ukrajinský“ používá jako paralela, synonymum či idiom. Kupříkladu členové ODS hovořili o jistých praktikách uvnitř této strany jako o praktikách „ukrajinské mafie“. Odkazy na „ukrajinskou mafii“ jsou vůbec značně rozšířené, aniž by se přitom význam tohoto idiomu blíže vysvětloval. Obecně vzato, konotace výrazu „ukrajinský“ jsou výhradně pejorativní. Naopak obraty, v nichž by se projevoval pozitivní přístup k Ukrajině či Ukrajincům, jako například reportáže o ukrajinských spolcích a jejich aktivitách (např. o oslavách ukrajinských svátků), jsou dosti řídké.

Reflexe samotné Ukrajiny se výrazně proměnila v období během oranžové revoluce a po ní: mnozí novináři projevovali vůči tamním změnám značné sympatie či dokonce srovnávali tamní situaci s událostmi v listopadu 1989 v Praze. Ukrajinským politickým změnám se však dostalo mediálního pokrytí pouze ze strany seriózních médií, jejichž dopad na obecné české veřejné mínění zůstává omezený. Tím lze možná vysvětlit dosud přetrvávající negativní postoj většiny veřejnosti vůči Ukrajincům a malý zájem české společnosti o evropskou budoucnost Ukrajiny.

4. Český aktivismus ve vztahu k východní Evropě (česká „východní“ politika)

Lze konstatovat, že „východní dimenze“ není ve středu zájmu české zahraniční politiky – přinejmenším od poloviny devadesátých let a ve srovnání s Polskem nebo i Slovenskem

² Klvačová, P., and T. Bitrich (2003). „Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku.“ *Multikulturální centrum Praha*.

Zahraničněpolitický aktivismus se jakožto na primární cíle zahraniční politiky zaměřil na NATO a vstup do EU. Poté bylo na pořadu zlepšení vztahů s bezprostředními sousedy, zejména s Německem a Rakouskem. Obecně vzato však byla česká zahraniční politika v průběhu přistupování k NATO i EU zaměřena spíše na západ než na východ.

Zdá se však, že poté, co se Česká republika stala členem těchto organizací, bude pro přeměrování české zahraniční politiky větší prostor. České Ministerstvo zahraničních věcí zjistilo, že solidní orientace ve „východní“ problematice má značnou přidanou hodnotu, poněvadž by se skrze tuto problematiku daly v evropských institucích prosazovat české zájmy. V tomto ohledu se však lze domnívat, že se český zájem o Východ probudil příliš pozdě. Polsko rozvíjelo „východní agendu“ a zejména ukrajinskou agendu konzistentně po celá devadesátá léta a dokázalo ji už prosadit i na úrovni EU. Polsko kupříkladu sjednalo odklad zavedení víz pro Ukrajince už několik měsíců před vstupem do EU, což vzbudilo v Bruselu dojem, že se jedná o velice vážnou otázku. Polská vláda také patřila k prvním, které se účinně podílely na Evropské politice sousedství. A konečně Kwaśniewski (společně s Adamkusem) přicestoval v prosinci 2004 do Kyjeva, aby jménem EU vyjednával o řešení volebního patu.

Východní politika se sice vrací mezi českou zahraničněpolitickou agendu, ale Ukrajina zřejmě nebude tvořit její klíčový komponent. Lze naopak konstatovat, že větší pozornost je věnována dvěma sousedům Ukrajiny, jmenovitě Rusku a Bělorusku. Z Ruska se stává nová velmoc, důležitý hráč ve světové energetické hře a strategický partner Evropy v mnoha oblastech (přínejmenším ve čtyřech společných oblastech, v nichž uzavřela s EU dohody). Zdá se, že Evropa si tuto skutečnost stále více uvědomuje, což se projevuje kupříkladu v nových iniciativách, jako např. v plánu „zakotvení“ Ruska v Evropě, který chce během svého předsednictví EU prosazovat Německo.³ Že bude současné německé předsednictví EU hrát klíčovou roli při utváření budoucích vztahů mezi EU a Ruskem (mimo jiné zejména proto, že nová rámcová smlouva se začne vyjednávat právě během tohoto období), uznává i česká diplomacie. Českému zájmu o Rusko dále napomáhá také to, že na rozdíl od dalších zemí v regionu (zejména Polska⁴ a baltských zemí) vztahy České republiky a Ruska nekomplikují sporné otázky, což podtrhla i Putinova návštěva v Praze zhruba před rokem. Na druhé straně

³ „Germany wants to bind Russia to the EU.“ *EU Observer*, 1. září 2006 [http://euobserver.com/9/22312/?rk=1]

⁴ Výrazem velmi napjatých vztahů mezi Polskem a Ruskem, které se promítly i na úroveň EU, byla například blokáde o zahájení jednání o nové smlouvě o partnerství a spolupráci mezi EU a Ruskem ze strany Polska z důvodu údajně svévolného zabraňování vývozu polského masa na ruský trh.

se případné sporné body mohou vynořit, například v souvislosti s nabídkou amerického ministerstva obrany na umístění části protiraketové základny (radarů) na území České republiky, kterému se již ze strany Moskvy dostalo velmi vlažného přijetí. Lze se domnívat, že linie současné středo-pravicové vlády vůči Rusku poněkud přitvrdí, s ohledem na silně proamerické zaměření některých členů vlády, především vicepremiéra pro evropské otázky Alexandra Vondry.

Rostoucí zájem České republiky o Bělorusko je motivován jinými důvody: Česká republika má značné zkušenosti s transformací a snaží se o jejich předávání. V červenci 2004 založené Oddělení transformační spolupráce (TRANS) si jako primární objekt zájmu vytyčilo právě Bělorusko (spolu s ním Kubu), i když v poslední době se jeho aktivity zaměřují i na další země včetně Ukrajiny, Moldavska nebo vybraných zemí západního Balkánu (Srbsko a Bosna). Vláda také v březnu 2006 schválila další financování českých nevládních organizací spolupracujících s běloruskou opozicí. Senátní výbor pro zahraniční věci zase založil zvláštní podvýbor zaměřený na rozšíření podpory běloruského disentu.

České ministerstvo zahraničí se drží toho názoru, že za stávajícího stavu věcí by bylo nerealistické snažit se o explicitní uznání evropského směřování Ukrajiny, jež by bylo nejvýrazněji demonstrováno kandidátským statutem, ačkoli ze strategického hlediska by se v této otázce Češi mohli spojit s Poláky. Z úst českých diplomatů je často slyšet výroky, že Češi a Poláci sledují shodné cíle, ale jinými prostředky. Klíčovým elementem, na který se česká diplomacie zaměřuje, je vyjednání nové smlouvy mezi EU a Ukrajinou po vypršení současné Dohody o partnerství a spolupráci (PCA)⁵, k čemuž dojde v roce 2008. Panují totiž obavy, že vzhledem ke skutečnosti, že smlouva mezi EU a Ukrajinou bude uzavřena až po nové smlouvě mezi EU a Ruskem (PCA s Ruskem vyprší v roce 2007), bude poté obsah smlouvy s Ruskem jednoduše zkopírován do nové smlouvy mezi EU a Ukrajinou. Další obavy se týkají toho, že v preambuli nové smlouvy bude ukrajinská reprezentace (stejně jako polská) příliš lpět na přinejmenším implicitním uznání členských aspirací Ukrajiny, přičemž samotné podstatě smlouvy taková pozornost věnována nebude.

Na druhé straně může být dosaženo značného pokroku v ekonomické integraci Ukrajiny s EU, a to díky smlouvě o volném obchodu a vytvoření zóny volného obchodu. Český postoj však

⁵ Dohoda o partnerství a spolupráci, která vstoupila v účinnost v roce 1998 a představuje základní právní rámec pro vztahy mezi Ukrajinou a EU. Její platnost vyprší v roce 2008.

v tomto ohledu není doposud zřetelný, rychlá liberalizace obchodu by totiž mohla poškodit některé české výrobce v oblastech, jako jsou ocelářství či zemědělství. Další prioritou, již podle obecného náhledu bylo možno realisticky dosáhnout do konce roku 2006, byl vstup Ukrajiny do Světové obchodní organizace (WTO). Česká diplomacie navíc předpokládala, že tento proces by v případě Ukrajiny měl být jednodušší než v případě Ruska, poněvadž pro Rusko bude obtížné dohodnout se na bilaterálních obchodních otázkách s USA, zatímco pro Ukrajinu jsou jedinými problematickými zeměmi Tchaj-wan a Kyrgyzstán, se kterými se na rozdíl od USA bude dohoda uzavírat snadněji. Přesto se vstup Ukrajiny do Světové obchodní organizace docílit nepodařilo, ovšem primárně z důvodu ležících na straně Ukrajiny, kdy parlament nebyl schopen schválit některé klíčové zákony, nutné pro vstup do této mezinárodní organizace.

Odstraněno: je

Odstraněno: ;

Odstraněno: vztazích

Podobný význam je přikládán smlouvě o usnadnění vízového styku, jež je vnímána jako jeden z hmatatelných výsledků obnovení přátelských vztahů mezi EU a Ukrajinou. Současné znění smlouvy (která byla parafována během summitu EU s Ukrajinou v Helsinkách v říjnu 2006) však ve skutečnosti znamená méně liberální režim, jež bude ihned aplikován v nových členských státech EU, které žádné kategorie žadatelů o víza neúčtují poplatky. Po plné integraci nových členských států do schengenského prostoru (se kterou se nyní počítá k 1. lednu 2008) bude ovšem muset tato možnost být zrušena. Otázce víz je ovšem nadále přikládán velký význam. Kromě již zmiňovaného jednostranného zrušení poplatků za česká víza pro občany Ukrajiny se Česká republika rozhodla otevřít nový generální konzulát v Doněcku na východní Ukrajině. To kromě usnadnění přístupu na konzulát žadatelům o vízum ilustruje i snahu české diplomacie angažovat se v méně „tradičních“ regionech Ukrajiny, mezi které patří především právě východní Ukrajině.

Odstraněno: vízových povinnostech občanů Ukrajiny

Ukrajina je vnímána jako významný prvek v rozvoji Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, politiky evropské bezpečnosti a obrany a energetické bezpečnosti v Evropě. Zejména pro Českou republiku hraje Ukrajina důležitou roli jakožto tranzitní země, protože většina dodávek plynu z Ruska proudí právě přes její území. Postoj Ukrajiny je rovněž stěžejní z hlediska konfliktu v Podněstří, zejména vzhledem k misi EU, která na tomto území probíhá. Menší relevanci má však Ukrajina ve vztahu k Bělorusku, kde se Česká republika na úrovni EU zasazuje o tvrdší postup vůči Lukašenkovu režimu, zatímco Ukrajina si zachovává dosti odtažitý postoj. Kupříkladu se nepřipojila k opatření EU, kterým se zakazoval vstup vysoce

postavených představitelů Lukašenkova režimu do zemí EU, jelikož má v Bělorusku ekonomické zájmy, jež by takovou akcí mohly být poškozeny.

České ministerstvo zahraničí navrhlo akční plán, který se soustřeďuje na oblasti jako energetika či životní prostředí, avšak tato iniciativa se ze strany ukrajinské politické reprezentace setkala s poměrně vlažnou odezvou. Zdá se však, že se situace postupně zlepšuje: v dohledné době by měla být ustavena mezirezortní komise, která by měla Ukrajině ve zmíněných otázkách pomáhat.

Jistá očekávání lze spojovat s českým předsednictvím EU v první polovině roku 2009. Může dojít k tomu, že právě za českého předsednictví bude uzavřena nová smlouva s Ukrajinou, což by znamenalo, že Česká republika bude při dohadování výsledků jednání disponovat větším vlivem. Je velice pravděpodobné, že jednání budou uzavřena před rokem 2009. Kromě této otázky bude agenda české vlády v rámci předsednictví EU obsahovat celou řadu dalších významných položek, jako jsou například reforma rozpočtu EU, příprava na nové volby do Evropského parlamentu, na jmenování nové Evropské komise a možná i na prosazení nové ústavní smlouvy (je pravděpodobné, že příští mezivládní konference se bude konat za českého předsednictví). Kolik prostoru bude věnováno Ukrajině, tedy zůstává otázkou; důležitým faktorem přitom bude složení vlády a obsazení postu ministra zahraničí.

5. Vnitřní vývoj v České republice, v EU a na samotné Ukrajině

Zmiňované faktory pravděpodobně nejsou charakteristické jen pro český postoj vůči Ukrajině. Odrážejí souvztažnost mezi vnímáním rozšiřování EU a jejím stálým prohlubováním. V tomto ohledu není pozice české politické reprezentace docela zřejmá. Je pravděpodobné, že bude hodně záležet na současné konstelaci české vlády. Zatímco středolevá vláda by mohla vnímat prohlubování EU, projevující se nejvýrazněji ve vyřešení ústavní krize EU, jakožto nezbytnou podmínku otevření se EU vůči členským aspiracím zemí, které nyní nemají kandidátský status, středoprávní vláda by mohla být nakloněna tomu, aby se v rozšiřování pokračovalo i přesto, že otázky ústavy zůstanou nevyřešeny. Současné klima v EU však není příliš příznivé – což jen dokládají nedávné výroky předsedy Evropské komise José Manuela Barrosa (komise byla vždy vnímána jako zastávce rozšiřování), podle nichž by se mělo další rozšiřování pozastavit do doby, než se otázka ústavy vyřeší.

Za druhé, zásadní roli bude hrát i vnitřní vývoj na Ukrajině. Ve srovnání s Polskem tu oranžová revoluce i výsledek parlamentních voleb v roce 2006 zaznamenaly dosti vlažný ohlas, v čemž se bezpochyby odráží nedostatek přesvědčení, že Ukrajina udělala konečné rozhodnutí. Ukrajina je stále vnímána a popisována jako země vyznačující se hlubokým vnitřním rozdělením co do zahraničněpolitické orientace (viz např. svár mezi „oranžovým“ západem a „modrým“ východem), silným vlivem Kremlu a postavením nárazníkové zóny mezi EU a Ruskem.⁶ Vzhledem k povolební situaci, rozpadu oranžové koalice a dohody mezi dvěma původně zneprátelenými tábory, Juščenkovým a Janukovyčovým, může podpora Ukrajiny při její cestě do EU ještě vzrůst.⁷ Poslední vývoj nasvědčuje tomu, že Janukovyč coby nový premiér může mít zájem na udržení vyrovnaného vztahu s Moskvou i Bruslem a na dosažení hmatatelných výsledků jednání s EU, jako je například rozšířená smlouva o volném obchodu⁸, spíše než aby usiloval o explicitní uznání kandidátských aspirací Ukrajiny.

Reakce českého tisku na výsledek voleb však žádné negativní ohlasy nepřinesla a fakt, že Janukovyč dostal šanci sestavit vládu, byl obecně vnímán jako důkaz dospívání mladé ukrajinské demokracie.⁹ Z české perspektivy se však zdá, že Janukovyč nebude ve vztazích s EU nejpřímější; jeho podpora užší ukrajinské integrace do NATO je pak vnímána jako možný zdroj problémů v ukrajinských vztazích s Moskvou. [Tento postoj potvrzují i některá Janukovyčova gesta z poslední doby. Jako příklad můžeme uvést jeho ostrou kritiku ministra zahraničí Borise Tarasjuka, který počátkem roku 2007 obhajoval v Praze proevropskou orientaci Ukrajiny¹⁰. Janukovyč zpochybnil legalitu a legitimitu této návštěvy \(údajně ji neschválil\) a obvinil Tarasjuka z poškozování ukrajinských zájmů a dokonce mu hrozil trestním stíháním.](#)

6. Závěr: Co může změnit český náhled na Ukrajinu a přispět k větší české podpoře ukrajinských aspirací na členství v EU?

⁶ Viz např. Robejšek, P. „Ukrajina za hranicí nové Evropy“, *Týden*, 3. března 2006. [http://www.tyden.cz/text.asp?rid=8&show=text&tid=20371]

⁷ Ibid

⁸ Andrew Beatty. „Yanukovych touts trade deal with the EU.“ *European Voice*, Vol. 12 No. 33, září 2006.

⁹ Viz např. Černý, A. „Ukrajina se změnila.“ *Hospodářské noviny*, 4. srpna 2006

¹⁰ http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=332312

Závěrem lze říci, že důvody, kvůli nimž by Česká republika mohla zvýšit svou podporu Ukrajiny na její cestě do EU, souvisejí s vývojem samotné EU, České republiky i Ukrajiny.

Na úrovni EU je hlavním předpokladem překonání zásadní krize, jež podle všeobecného mínění zavládla po odmítnutí ústavní smlouvy ze strany dvou zakládajících členů. Na tuto záležitost se bohužel v České republice téměř zapomnělo, protože v minulém roce kvůli turbulentnímu vývoji domácí scény rozhodně nebyla prioritní.¹¹ Politická reprezentace bude muset formulovat jasný postoj a navrhnout a prodiskutovat možné scénáře pro vyřešení současné patové situace; to bude nakonec nezbytný předpoklad pro další rozšiřování, jež politický establishment, zdá se, tolik podporuje. Vláda, která získala v lednu 2007 důvěru parlamentu, sice bude zřejmě rozvíjet aktivní východní politiku včetně vztahů s Ukrajinou, přispívat k ní především v rámci transformační spolupráce (která už se nyní zaměřuje na Ukrajinu jako na jednu z prioritních oblastí) a dokonce možná zařadí tuto oblast mezi jednu z priorit českého předsednictví Rady EU v roce 2009. Ovšem největším otazníkem je právě její křehká stabilita a nejasná budoucnost.

Odstraněno: ??? Vzhledem ke komplikovanému výsledku voleb z června 2006 a nejistým vyhlídkám na stabilní vládu je možné, že se daná otázka nedostane mezi priority, dokud se nenalezne řešení politické slepé uličky, jako například velká koalice dvou hlavních stran (ODS a ČSSD) či předčasné volby.
Aktualizovat???

Z hlediska České republiky bude hrát roli ještě několik dalších faktorů. Za prvé, do popředí se znovu dostává „východní“ agenda české zahraniční politiky. Není však jasné, zda tento fakt bude fungovat jako katalyzátor, nebo inhibitor vstřícnější a aktivnější politiky vůči Ukrajině. Kvůli komplikovaným trojstranným vztahům mezi Ruskem, EU a Ukrajinou může nakonec Česká republika oscilovat mezi všemi třemi zúčastněnými stranami a pokoušet se udržet křehkou rovnováhu, místo aby se rozhodla pro konfrontaci.

Určitý posun v českých postojích může také zapříčinit postupná emancipace ukrajinské komunity v České republice. Dosud byl její veřejný obraz převážně negativní, spojený se zločinností (včetně organizovaného zločinu) či nelegálním zaměstnáváním. Změnu tohoto negativního stereotypu by mohl uspišit kupříkladu modelový příběh úspěšného ukrajinského přistěhovalce, který by získal nějaký významnější post v české politice anebo v komerční sféře. Přispět ke změně by mohl i razantnější program integrace čtených ilegálně zaměstnaných ukrajinských přistěhovalců. Tím by se vyslal signál, že Česká republika práci přistěhovalců potřebuje a že je schopna vytvořit rámec pro její regulaci i pro integraci ukrajinské přistěhovalcké komunity. Část úředníků veřejné správy a politiků už tuto

¹¹ Česká republika ústavní smlouvu neratifikovala a nestanovila ještě ani podmínky pro ratifikaci.

myšlenku sdílí; dokládá to kupříkladu fakt, že ministerstvo práce a sociálních věcí zahrnuje Ukrajinu do programu regulované pracovní migrace. Dále je zapotřebí, aby ukrajinská přistěhovalecká komunita získala větší sebevědomí. Až přestane pouze pomáhat ukrajinským emigrantům při vyřizování formalit ohledně povolení k pobytu a pracovního povolení, případně se starat pouze o propagaci ukrajinské kultury, a začne vyjadřovat i politicky čitelné postoje, začnou ji česká média i česká politická reprezentace brát vážněji. Zatím se však zdá, že ukrajinské organizace podobné ambice nemají.

Na českou politiku vůči Ukrajině může mít značný dopad i obchod, zejména tehdy, až se začnou zvyšovat české investice na Ukrajině a až začne růst obchodní výměna obou zemí. Od připojení České republiky k EU vzrostl vzájemný obchod obou zemí velice výrazně: v roce 2005 činil tento růst 50,6 % a v první polovině roku 2006 dokonce 80,9 %.¹² Rapidně rostoucí ukrajinská ekonomika má pro české vývozce veliký potenciál, zejména v tradičně silných oblastech jako **strojírenství**, automobilový průmysl atd. České společnosti rovněž začínají projevovat zvýšený zájem o investování na Ukrajině: například skupina PPF investovala do ukrajinského bankovního sektoru sumu mezi 45 a 60 miliony USD. Tento příklad mohou následovat i další potencionální velcí investoři, například ČEZ (tato společnost už získává akvizice v některých západobalkánských zemích) či Škoda. Obchodní společnosti budou mít zájem na vytvoření transparentnějšího právního prostředí, na liberálnější obchodním režimu, na jasnějších pravidlech při zadávání veřejných zakázek atd. Kýženého stavu lze nejlépe dosáhnout vytvořením těsnějších vztahů s EU: obchodní společnosti se tak vlastně mohou zařadit mezi hlavní zastávce a iniciátory užších vztahů mezi Ukrajinou a EU.

Je ovšem třeba zdůraznit, že zde se skrývá i potenciální nebezpečí : například nedávný návrh Evropské komise, který by zavazoval producenty automobilů ke snižování emisí oxidu uhličitého, česká média okamžitě interpretovala jako riziko přesunu automobilových závodů dále na východ (dokonce explicitně hovoříc o Ukrajině). Ačkoli se jednalo o jeden z prvních výkřiků svého druhu, je třeba mít na paměti, že v budoucnu mohou nastat ožehavé debaty o delokalizaci a přesunu za levnější pracovní silou na východ, který jsme v nedávné době zaznamenali v zemích západní Evropy.

¹² Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanky/ukrajina-souhrne-informace/obchodni-a-ekonomicka-spoluprace-s-cr/1001236/24747/>

Důležitým stimulatorem pro zvýšení zájmu Čechů o Ukrajinu a pro eliminování některých stereotypů, jež v současné době v českém prostředí panují, může být cestování. Ukrajina sice není typickou turistickou destinací, co do počtu českých turistů se však řadí poměrně vysoko – v roce 2005 zaujala v pořadí nejčastějších českých turistických cílů 16. místo.¹³ Dostupné statistiky neukazují, kolik lidí na Ukrajinu cestovalo za odpočinkem a kolik za obchodem. Lze se však domnívat, že by energičtější propagace Ukrajiny coby zajímavé turistické destinace mohla vést k lepšímu seznámení Čechů s Ukrajinou, což by mělo za výsledek pozitivnější vnímání Ukrajiny jakožto „evropské“ země. To je však především úkol pro ukrajinskou vládu a organizace zabývající se propagací cestovního ruchu.

Vzhledem k současnému stavu věci v EU, České republice a na Ukrajině není příliš realistické očekávat, že by se Česká republika stala výrazným obhájcem uznání Ukrajiny jakožto kandidáta na členství v EU. Česká republika se spíše pokusí podporovat vztahy mezi zbylými dvěma entitami, zejména skrze ekonomickou integraci, například podporou vstupu Ukrajiny do WTO či prosazováním rozšířené smlouvy mezi Ukrajinou a EU, na jejímž základě by se mezi smluvními stranami postupně vytvořila zóna volného obchodu. Ačkoli ze strategického hlediska je pro Českou republiku důležité, aby se Ukrajina přiklonila k „evropské“, nikoli k „ruské volbě“, česká politická reprezentace ani diplomacie se necítí dostatečně silné, aby ono rozhodnutí ovlivnily. Navíc tu kvůli výsledku parlamentních voleb z června 2006 panuje nestabilní a problematická politická situace. Bez silného politického mandátu se česká politika vůči Ukrajině jen stěží pohne kupředu. Za další, totéž platí i o politické situaci na Ukrajině samé. Juščenko sice po nástupu do prezidentského úřadu na počátku roku 2005 vysílal na Západ silné signály o tom, že má jeho nová vláda o proevropskou orientaci země velký zájem, ale Janukovyčova vláda, která se chopila moci v roce 2006, pravděpodobně zaujme obezřetnější postoj a bude dbát na vyváženější vztahy s Bruselem i Moskvou.

Odstraněno: (čemuž už tak je, viz Respekt 6, článek Palaty)

¹³ Dostupné na: http://www.mmr.cz/upload/files/cestovni_ruch/060714_cr_v_cr_aktualizace.doc